

Мецэнацтва – яшчэ не раскрыты і мала даследаваны феномен эпох Адраджэння і Барока, які не ў меншай ступені, чым фактар “адрасат – адрасант” дыктаваў выбар тэматыкі, праблематыкі і, у канечным выніку, мовы літаратурнага твора. Даследаванне гэтай праблемы, несумненна, будзе спрыяць і вырашэнню адной з найбольш актуальных праблем сучаснага гістарычнага літаратуразнаўства – высвятленню прычын існавання білінгвальных і полілінгвальных тэкстаў у нашым старажытным прыгожым пісьменстве.

Літаратура

1. Польустав или Требник... Вилно, 1623.
2. Прадмовы і пасляслоўі паслядоўнікаў Францыска Скарыны / Уклад. У.Г. Кароткага. Мінск, 1991.
3. Скарына Францыск. Творы. Мінск, 1990.
4. Kazanie na pogrzebie kniazia Wasila Wasilewicza Haliczyna... W Wilnie, 1619.

В.В. Кулеш

ТВОРЧАСЦЬ ВАСІЛЯ БЫКАВА Ў АСЭНСАВАННІ БАЛГАРСКІХ ДАСЛЕДЧЫКАЎ

Пры вывучэнні кантактаў паміж літаратурамі значнае месца займае даследаванне пранікнення, успрымання і ўплыву творчасці пэўнага пісьменніка ў іншамоўным асяроддзі. Пільная ўвага замежных крытыкаў аддаецца, як правіла, выбітным, таленавітым пісьменнікам, якія ўжо прадэманстравалі сваё мастацкае майстэрства, асаблівасці творчай манеры ў сябе на радзіме, а праз іншыя мовы пачынаюць заваёўваць сваё месца і ў шырэйшых кантэкстах.

Васіль Быкаў заваяваў шырокую чытацкую аўдыторыю ў розных краінах свету. У Балгарыі ён таксама з’яўляецца адным з самых папулярных, перакладаных беларускіх пісьменнікаў.

З’яўленне ў Балгарыі перакладаў В. Быкава прыпадае якраз на перыяд найбольшага росквіту культурных ўзаемасувязяў дзвюх краін – 60-80-я гады XX ст. Аб цікавасці ў гэтай краіне да яго творчасці сведчыць той факт, што пераважная большасць твораў пісьменніка была перакладзена на балгарскую мову і выдадзена неўзабаве пасля з’яўлення арыгінала ці рускамоўных варыянтаў. У названы час паслядоўна былі перакладзены амаль ўсе творы аўтара, першым з якіх была “Трэцяя ракета” (пераклад

Дафіны Жэкавай, 1964), – кніга, якая ў Балгарыі “імгненна прынесла аўтару шырокую папулярнасць... і была адзінадушна прызнана адным з самых лепшых твораў пра Вялікую Айчынную вайну” [1, с. 40]. Пазней з дапамогай Сімяона Уладзімірава па-балгарску загучалі аповесці “Пастка” і “Здрада” (1965), перакладзеныя ім з рускай мовы. Пасля гэтай працы перакладчык пачаў цікавіцца ўсім тым, што ствараў беларускі пісьменнік, і паступова вывучаць беларускую мову. Для яго Васіль Быкаў – “выдатны пісьменнік, творчасць якога нездарма была ацэнена высокай дзяржаўнай узнагародай” [2, с. 204].

Адрасу ж пасля з’яўлення чарговых перакладаў у балгарскай перыёдыцы пачалі выходзіць водгукі на іх і рэцэнзіі, у якіх Васіль Быкаў характарызуецца як адзін з самых значных беларускіх пісьменнікаў. Такую ацэнку творчасці нашага славутага земляка даюць Л. Геаргіеў (рэцэнзія на аповесць “Дажыць да світання” ў газеце “Отечествен фронт” за 4 лютага 1975 г.), Н. Пяткоў (рэцэнзія на аповесці “Сотнікаў”, “Дажыць да світання” ў часопісе “Пламък” (“Полымя”) № 5 за 1975 г.), М. Сімяонаў (рэцэнзія на аповесць “Яго батальён” у газеце “Отечествен глас” за 9 снежня 1977 г.) і інш.

Некаторыя балгарскія даследчыкі параўноўваюць Васіля Быкава з сусветна вядомымі класікамі. Перакладчык Мятодзій Весялінаў у пасляслоўі да аднатомніка “Сотнікаў” (1974) называе беларускага пісьменніка паслядоўнікам літаратурных трацыцый Льва Талстога ў натуральнасці апісання ваенных падзей. Яшчэ адзін балгарскі перакладчык Найдан Вылчаў адзначае агульныя рысы аўтарскага стылю гэтых двух пісьменнікаў, падкрэсліваючы, што шматкампанентная, спецыфічная фраза аповеду Васіля Быкава гучыць з талстоўскай шырынёй і прасторай. У кнізе Любена Геаргіева “Савецкія пісьменнікі зблізу: літаратурныя партрэты” (1984) выказецца згода з меркаваннем крытыка Аляксея Зверава, для якога В. Быкаў з’яўляецца адным з самых плённых пераемнікаў лініі Льва Талстога, асабліва гэта відавочна, на думку А. Зверава, у адлюстраванні паводзін чалавека на вайне. Нядзелча Пяткоў у артыкуле “Аб дзвюх аповесцях Васіля Быкава” (“Літаратурен фронт” (“Літаратурны фронт”), 20 лютага 1975 г.) параўноўвае В. Быкава з Фёдарам Дастаеўскім – для абодвух характэрнае максімальнае суперажыванне з героямі.

У вышэйназваным артыкуле балгарскі літаратуразнавец Нядзелча Пяткоў, разважаючы аб агульных тэндэнцыях развіцця ваеннай прозы 1970-х гадоў, для якой, на яго думку, “у апошні час характэрныя сінтэз

псіхалагізму і панарамнасці адлюстравання ваенных падзей”, адзначае, што Васіль Быкаў “адхіляецца ад агульнага напрамку творчасці іншых ваенных пісьменнікаў”. Галоўнае ў беларускага аўтара, як сцвярджае даследчык, – “маральна-філасофскія праблемы чалавека, а не апісанне перамог, бліскучых подзвігаў. А калі гаварыць пра панарамнасць, дык яна ва ўсебаковым адлюстраванні чалавечых характараў” [3, с. 8].

Падобнага меркавання прытрымліваецца і Маргарыта Мітаўска. У кнізе “Для вас, абуджаныя людзі” яна зазначае, што “ваенныя аповесці Васіля Быкава палемізуюць з фальшывай паэтыкай некаторых твораў ранейшых дзесяцігоддзяў, дзе на першым плане былі буйныя агульнавайсковыя маневры, а чалавечая асоба амаль знікала, растваралася ў агульнасалдацкім “ура”. А для беларускага пісьменніка самым важным з’яўляецца чалавек і такія якасці яго натуры, як чалавечнасць, любоў да Радзімы, мужнасць” [4, с. 42].

Георгію Пенчаву здавалася, што пасля з’яўлення выдатных твораў М. Шолахава, К. Сіманава, Ю. Бондарова і іншых літаратурных майстроў немагчыма сказаць нічога большага пра вайну. Аднак са “з’яўленнем ваенных аповесцей В. Быкава гэтая ўпэўненнасць некуды знікла. “Альпійская балада”, “Дажыць да світання”, “Аблава”, “Сотнікаў” і інш. абудзілі вялікую цікавасць і адгарнулі новую старонку гераічнага летапісу Вялікай Айчыннай вайны” [5, с. 4].

Менавіта такая рыса, як гуманізм, якім прасякнуты кожны радок, напісаны беларускім аўтарам, і вылучае яго творчасць, паводле думкі Камена Калчава, сярод астатніх пісьменнікаў [6, с. 33].

Нямала водгукаў з’явілася ў Балгарыі і на выхад двухтомнага выдання выбраных аповесцей пісьменніка ў 1977 г. Аўтар прадмовы да вышэйназванага выдання балгарская даследчыца Каця Тапчыева адметнай характэрнай рысай твораў Васіля Быкава называе адлюстраванне і аналіз псіхалогіі чалавека, якую пісьменнік раскрывае ў паводзінах сваіх героеў падчас цяжкіх, крытычных сітуацый на вайне. Ва ўсіх творах пісьменніка, на думку даследчыцы, узнікаюцца і знаходзяць своеасаблівае вырашэнне спрадвечныя праблемы выбару, добра і зла. Так, праблема самаахвярнасці і яе сэнсу ляжыць у аснове аповесцей “Дажыць да світання”, “Абеліск”, рамана “Кар’ер”. У аповесці “Яго батальён” аўтар імкнецца асэнсаваць, як рэалізуюцца суадносіны такіх катэгорый, як гуманізм і вайна, абавязак і чалавечнасць, а таксама – адказнасць камандзіра і ваенная дысцыпліна. Як сапраўдную школу высокай маральнасці ацэньвае К. Тапчыева ваенную прозу В. Быкава.

Аналізу гэтага ж двухтомніка прысвечаны і артыкул Атанаса Свіленава, змешчаны ў газеце “Народна младеж” (№ 251 за 1977 г.). Паводле А. Свіленава, беларускі пісьменнік паўстае перад чытачамі прамойцам, апелюючым да новага пакалення з заклікам захоўваць чысціню свайго душэўнага свету пры любых умовах і заўсёды ісці наперад. Каштоўнасць твораў Быкава Свіленаў бачыць і ў тым, што яны прымушаюць чытача асэнсоўваць, разважаць, аналізаваць.

Усе балгарскія крытыкі звяртаюць увагу на такую рысу творчасці пісьменніка, як праўдзівасць у паказе ваенных падзей. Але найбольш дакладна і выразна пра гэта выказаўся, на наша меркаванне, балгарскі паэт і літаратуразнавец Найдан Вылчаў. Асабліваю салідарнасць з даследчыкам хочацца выказаць на конт назірання, што В. Быкаў, не прыняўшы як творчы метады паказ вайны з парадна-фасаднага боку, тым самым заваяваў сваю тэрыторыю, сваю адметную нішу ў сучаснай беларускай літаратуры. “Ён малюе вайну такой, якой яе бачылі ён сам і яго баявыя сябры – радавыя салдаты з акупаў, па якіх ішлі варожыя танкі, з-пад няспыннага артабстрэлу” [7, с. 5]. “Яго героі, – зазначае Н. Вылчаў, – звычайныя радавыя, яны не перамагаюць лёгка і хутка, бо ў жыцці так не бывае, іх шляхі не простыя і роўныя, а такія, якія вызначае праўдзівая рэчаіснасць”.

Цікавыя назіранні Н. Вылчава і адносна своеасабліва сцільна аўтара. Як асноўную рысу быкаўскай манеры апавядання даследчык вылучае павольную, няспешную фразу, насычаную грунтоўнымі і жывымі дэталямі. Адзначае літаратуразнавец і кампазіцыйную спецыфіку твораў [7, с. 5–10].

З 90-х гадоў мінулага стагоддзя беларуская літаратура ўспрымаецца ўжо не ў кантэксце савецкай, як было раней, а як самастойная і самабытная культурная з’ява. У 1996 г. выйшлі пераклады яшчэ дзвюх апавесцей В. Быкава – “У тумане” і “Аблава”, праз год – апавядання “Пакахай мяне, салдацік”. Аповесці загучалі па-балгарску з дапамогай Найдана Вылчава і Сімяона Уладзімірава. Творы пісьменніка складаюць значную частку з усяго аб’ёму беларускай літаратуры, перакладзенай на балгарскую мову на працягу 1990-х гадоў.

Не былі пакінутыя без увагі ў Балгарыі і апошнія гады творчасці Васіля Быкава. Балгарскі пісьменнік і перакладчык Стэфан Паптонеў у газеце “Български писател” (№ 3 за 2000 г.) распавёў сваім суайчыннікам аб уручэнні Васілю Быкаву ганаровай узнагароды “Трыумф” за дасягненні ў галіне літаратуры і мастацтва. У гэтым жа артыкуле С. Паптонеў даў высокую ацэнку апошнім перакладзеным на балгарскую мову творам беларускага аўтара.

2003 год, апошні для Васіля Быкава. Найдан Вылчаў перакладае аповесць “Пра Бамжа”, а ў кастрычніку ў газеце “Култура” (“Культура”), № 42 за 2003 г., змяшчае сваё “Развітанне з Васілём Быкавым”. У перакладзе студэнткі філалагічнага факультэта БДУ Маевай Таццяны яно гучыць так:

Ёсць падарунак у мяне ад сябра, ад Васіля Быкава,
Такі гадзіннік дружа мне падараваў,
Што калі раніцай ля шыбы той зацікае,
Як быццам з Мінску мне Васіль патэлефанаваў.

... І быццам усё цудоўнае сабрана ў гэтай раніцы,
І хай смяюся я і сёння не праспаў,
Я адгарну старонку там, дзе кропка шчэ не ставіцца,
І новы пераклад пачну са спадчыны жывога Васіля.

Літаратура

1. Митовска М. Образи в нас. София : Партиздат, 1979.
2. Владимиров С. Човек на дълга и подвига // Пламък. 1975. № 5.
3. Петков Н. За две повести на Васил Биков // Литературен фронт. 20 февр. 1975.
4. Митовска М. За вас, бѣдни хора. София: Военно издателство, 1982.
5. Пенчев Г. Писателят продължава да се сражава // Работническо дело. 20 юли 1979.
6. Гардзіцкі А. Гутаркі: інтэрв’ю, дыялогі пра літаратуру. Мінск: Мастацкая літаратура, 1988.
7. Вълчев Н. Няколко думи за автора на тази книга // Биков В. Прокобата. София: Народна култура, 1985.

М.А. Мартысевіч

СУЧАСНАЯ ІТЭРПРЭТАЦЫЯ БЕЛАРУСКАЙ САНЕТНАЙ ТРАДЫЦЫІ

Прадмет нашых літаратуразнаўчых даследванняў – маргінальныя, г. зн., нехарактэрныя для беларускай паэтычнай традыцыі формы верша і іх узаемаадносіны з гэтай традыцыяй. Менавіта ў гэткім ключы мы плануем разгледзець “Мінскія/Менскія санеты” паэта Сержа Мінскевіча. Гэты невялікі зборнік быў выдадзены ў 2002 г. і адразу прыцягнуў нашу